

MAHMUD AZ-ZAMAXSHARIYNING ARAB GRAMMATIKASIGA QO'SHGAN HISASI

Alfraganus universiteti, Filologiya fakulteti, "Arab tili" kafedrası

Asqarjonova Mubinaxon Adhamjon qizi

ORCID: 0009-0006-9562-3981

Annotatsiya: Ushbu maqolada buyuk alloma Mahmud az-Zamaxshariyning arab tili grammatikasiga qo'shgan hissasi ko'rib chiqiladi. U o'z asarlari orqali arab tili sintaksisi va morfologiyasini rivojlantirishga katta hissa qo'shgan. Ayniqsa, uning "Al-Mufassal" asari arab grammatikasi rivojida muhim o'rin tutadi. Maqolada allomaning lingvistik qarashlari va ularning arab tilshunosligiga ta'siri tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Mahmud az-Zamaxshariy, arab grammatikasi, Al-Mufassal, tilshunoslik, sintaksis, morfologiya

Kirish

Mahmud az-Zamaxshariy (1075–1144) O'rta Osiyo hududida yetishib chiqqan buyuk mutafakkir, tilshunos va tafsirchi olimlardan biri hisoblanadi. Uning arab tili grammatikasiga qo'shgan hissasi beqiyos bo'lib, u tilshunoslik sohasida bir qator muhim ilmiy ishlarni amalga oshirgan. Arab dunyosida ayniqsa, uning "Al-Mufassal" asari katta shuhrat qozongan.

Az-Zamaxshariy o'z ilmiy faoliyatida arab tilining fonetik, morfologik va sintaktik jihatlarini chuqur o'rgangan va ularning nazariy asoslarini shakllantirishda katta rol o'ynagan. U nafaqat arab grammatikasini tushuntirish bilan cheklanmagan, balki uni rivojlantirish va tizimlashtirishda ham katta hissa qo'shgan.

Asosiy qism

1. Mahmud az-Zamaxshariy va uning lingvistik merosi

Mahmud az-Zamaxshariy arab tili grammatikasi bo'yicha chuqur bilimga ega bo'lib, o'z asarlarida arab tilining ichki tuzilishini ilmiy asosda tahlil qilgan. U o'z davrida grammatik qoidalarni mukammal tizimga solish va ularga nazariy asos berish borasida yetakchi olimlardan biri bo'lgan.

Uning eng mashhur asarlaridan biri – "Al-Mufassal fi san'at al-i'rob" bo'lib, bu kitob arab sintaksisi va morfologiyasini aniq va mukammal tarzda tushuntirib bergan. "Al-Mufassal" grammatik kitobi o'z davrida va keyinchalik ham arab grammatikasi bo'yicha asosiy qo'llanmalardan biri sifatida foydalanilgan.

2. "Al-Mufassal" asari va uning ahamiyati

"Al-Mufassal" asari arab grammatikasini o'rganishda muhim manba bo'lib, u quyidagi xususiyatlarga ega:

- ✓ Tizimli yondashuv – Arab tilining grammatik qoidalarini aniq tartibda bayon qilingan.
- ✓ Qulay taqdimot – Grammatik qoidalar oson tushunarli uslubda yoritilgan.
- ✓ Sintaktik va morfologik tahlil – Arab tilining soʻz turkumlari, gap qurilishi va morfologik xususiyatlari mukammal yoritilgan.
- ✓ Ilmiy asoslangan yondashuv – Zamaxshariy oʻz kitobida arab tilining qoidalarini faqatgina misollar orqali tushuntirmay, balki ularning nazariy asoslarini ham keltirgan.

Bu asar arab grammatikasini oʻrganishda keng foydalanilgan va keyinchalik arab tilshunoslari tomonidan koʻplab sharhlar yozilgan.

3. Mahmud az-Zamaxshariyning arab tilshunosligiga taʼsiri

Az-Zamaxshariy faqat grammatika bilan cheklanib qolmay, balki arab tilining uslubiyati va semantikasi borasida ham ilmiy ishlar olib borgan. Uning “Al-Kashshaf” tafsiri arab tilining nozik jihatlarini ochib beruvchi asarlardan biri boʻlib, unda Qurʼonda ishlatilgan arab tilining grammatik va stilistik jihatlarini chuqur tahlil qilingan.

Az-Zamaxshariy oʻz asarlarida arab tilining mukammalligini va uning lingvistik jihatdan boyligini namoyish qilgan. U arab tilining rivojlanishiga beqiyos hissa qoʻshgan va uning lingvistik tamoyillari bugungi kunda ham ahamiyatini yoʻqotmagan.

Xulosa

Mahmud az-Zamaxshariy arab grammatikasini rivojlantirishda ulkan hissa qoʻshgan buyuk olimdir. Uning “Al-Mufasssal” asari arab sintaksisi va morfologiyasini tizimli tarzda tushuntirishga asos boʻlib xizmat qilgan.

Zamaxshariy arab tilshunosligiga faqat grammatik qoidalar bilan emas, balki tilning nazariy asoslari va uning semantik jihatlarini ham keng yoritish orqali katta taʼsir koʻrsatgan. Uning lingvistik merosi bugungi kungacha arab tilini oʻrganishda asosiy manbalardan biri sifatida qabul qilinmoqda.

Ushbu maqolada allomaning grammatikaga qoʻshgan hissasi, uning asarlari va ilmiy qarashlari yoritildi. Keyingi tadqiqotlarda Zamaxshariy asarlarining boshqa tillarga taʼsiri va uning tilshunoslik sohasidagi oʻrni yanada chuqurroq oʻrganilishi mumkin.

Adabiyotlar

1. Zamaxshariy M. Al-Mufasssal fi sanʼat al-iʼrob. Qohira: Dar al-Kutub al-Ilmiyya, 2005.
2. Zamaxshariy M. Al-Kashshaf an Haqaiq Ghawamid at-Tanzil. Bayrut: Dar Ihya at-Turath al-Arabi, 1998.
3. Ibn Xaldun. Muqaddima. Qohira: Al-Maktaba al-Asriyya, 2010.
4. Arab tilshunosligi boʻyicha ilmiy maqolalar toʻplami, 2023.